GABRIEL-BOGDAN CHIHAI

Unificarea legislativă înfăptuită prin Codul civil austriac (1811) – fundament al dreptului civil modern

Universul Juridic
București
-2026-

Cuprins

Cuvânt-înainte 7
Introducere 11

CAPITOLUL 1
PREMISELE APARIŢIEI CODULUI CIVIL AUSTRIAC DE LA 1811 19
1.1. Premise generale 19
1.2. Consideraţii generale privind unificarea legislativă 25
1.3. Încercări de unificare legislativă făcute în diferite zone ale Imperiului Habsburgic 35
1.3.1. Boemia şi Moravia 35
1.3.2. Austria (sub Enns) 37
1.3.3. Austria de deasupra Enns 39
1.3.4. Austria interioară 40
1.3.5. Tirol şi Vorarlberg 41
1.4. Încercări de unificare legislativă făcute în secolul al XVIII-lea 42
1.4.1. Codex Theresianus 49
1.4.2. Rolul şi importanţa Comisiei din 1753 52
1.5. Evoluţia legislaţiei în timpul domniei lui Franz I – demersuri de unificare legislativă 65
1.6. Proiectul lui von Martini şi contribuţia lui Franz von Zeiller 71
1.7. Concluziile secţiunii 76

CAPITOLUL 2
UNIFICAREA LEGISLATIVĂ ÎNFĂPTUITĂ PRIN CODUL CIVIL DE LA 1811 78
2.1. Necesitatea unificării legislative 78
2.2. Apariţia Codului civil austriac şi rolul său în unificarea legislativă 81
2.2.1. Natura civilă a conţinutului cărţii de legi 83
2.2.2. Competenţa teritorială a Codului civil austriac 85
2.3. O nouă codificare 88
2.3.1. Carte de legi echitabilă 89
2.4. Influenţe ale dreptului roman asupra Codului civil austriac 103
2.5. Influenţa dreptului natural asupra Codului civil austriac 111
2.6. Etape în procesul de unificare legislativă 117
2.7. Elemente de originalitate ale Codului civil austriac 119
2.8. Concluziile secţiunii 122

CAPITOLUL 6
INFLUENŢA ŞI APLICAREA CODULUI CIVIL AUSTRIAC ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC 244
6.1. Consideraţii generale privind receptarea Codului civil austriac în spaţiul românesc 244
6.2. Aplicarea Codului civil austriac în Transilvania şi Banat 246
6.3. Aplicarea legislaţiei civile austriece în Bucovina 249
6.4. Influenţa Codului civil austriac asupra reglementărilor civile române în opera de legiferare 253
6.5. De la pluralitatea legislativă a Principatelor la unificarea dreptului civil român 258
6.6. Codul civil austriac şi problema unificării legislative a României după 1918 260

CAPITOLUL 7
CONCLUZII 265

BIBLIOGRAFIE 270

Cuvânt-înainte

În panteonul marilor opere legislative ale Europei secolului al XIX-lea, Codul civil austriac din 1811 – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – ocupă un loc distinct şi deosebit. Nu este vorba doar despre un act normativ care a reglementat raporturile civile într-un stat vast şi complex precum Monarhia Habsburgică, ci despre o construcţie juridică ce a rezistat în timp, demonstrând o flexibilitate remarcabilă faţă de transformările sociale şi politice care au urmat destrămării imperiului. Capacitatea sa de a rămâne relevantă chiar şi după două secole de la intrarea în vigoare subliniază nu doar calitatea tehnicii legislative folosite, ci şi profunzimea principiilor juridice pe care le-a cristalizat. În acest context, volumul de faţă se impune ca o lucrare de referinţă pentru înţelegerea procesului prin care un astfel de monument al jurisprudenţei a fost erijat şi care a constituit un fundament solid al dreptului civil modern.

Importanţa studiului despre ABGB reiese din faptul că actul normativ nu reprezintă doar o simplă colecţie de norme, ci rezultatul unui demers complex de unificare legislativă într-un spaţiu caracterizat printr-o diversitate etnică şi culturală ridicată. Într-o epocă în care naţionalismele începuseră să îşi facă simţită prezenţa, iar frontierele imperiilor erau permeabile, legiuitorul austriac a reuşit să creeze un cadru unitar care răspundea nevoii de predictibilitate şi coerenţă în relaţiile civile. Volumul pus în faţa cititorului analizează cu rigurozitate această provocare istorică, explorând premisele apariţiei codului, evoluţia proiectelor legislative anterioare şi influenţa sa durabilă asupra sistemelor juridice europene.

Autorul începe demersul său prin contextualizarea istorică a momentului în care a luat naştere necesitatea unificării legislative. Capitolele iniţiale ale cărţii sunt dedicate premiselor generale, subliniind fragmentarea juridică anterioară care făcea dificilă administrarea justiţiei pe întreg teritoriul imperiului. Cititorul este ghidat prin încercările anterioare de codificare şi unificare, realizate în diferite zone ale monarhiei – de la Boemia şi Moravia la diversele regiuni ale Austriei, Tirol sau Vorarlberg. Această abordare regională este esenţială pentru a înţelege complexitatea cu care s-a confruntat legiuitorul centralizat: un mozaic de cutume locale, tradiţii juridice romanico-germanice şi regulamente specifice care trebuiau armonizate într-un singur cadru normativ.

Lucrarea pune în lumină faptul că unificarea legislativă nu a fost un proces instantaneu, ci rezultatul unui efort treptat şi cumulativ, început încă din

secolul al XVIII-lea, cu inițiative precum *Codex Theresianus*. Aceste demersuri preliminare au stat la baza unor reforme ulterioare, definind principiile fundamentale care aveau să fie preluate în final de ABGB. Analizând evoluția legislației sub domniile Mariei Tereza și Franz I, autorul evidențiază cum centralizarea administrației interne și a sistemului financiar au condus inevitabil la necesitatea unei unificări a dreptului normelor aplicabile de drept.

O parte semnificativă a volumului este dedicată structurii și conținutului Codului civil austriac din 1811, analizat nu doar ca text, ci și ca produs al unei sinteze dintre influențe juridice diverse. Se pune accent pe fundamentarea acestuia pe principiile dreptului natural și ale dreptului roman, o combinație care i-a permis codului să depășească situațiile particulare specifice epocii feudale și să consolideze reguli generale aplicabile într-o cazuistică extinsă. Termenul „*carte generală*", utilizat în denumirea actului normativ, subliniază intenția legiuitorului de a asigura unificare legislativă privind sediul materiei pe toată întinderea Imperiului Austriac, cu excepția țărilor ungare, aplicându-se uniform tuturor locuitorilor statului, fără discriminări teritoriale sau etnice.

Meritul autorului constă în capacitatea de a decodifica mecanismele prin care ABGB a reușit să supraviețuiască schimbărilor politice tumultuoase care au urmat. Se arată cum adaptabilitatea acestui cod a fost facilitată de principiile sale abstracte și universale, precum egalitatea în fața legii, libertatea contractuală și protecția proprietății. Totodată, lucrarea nu ignoră provocările practice ale implementării; sunt identificate momentele în care cutumele locale au interferat cu dispozițiile normative, precum și necesitatea de a echilibra drepturile individuale cu interesele publice. Această analiză detaliată demonstrează că ABGB nu a fost o operă statică, ci un instrument dinamic capabil să se conformeze evoluțiilor tehnologice și economico-sociale prin modificări și actualizări ulterioare care au respectat tradiția sa de coerență.

Pentru mediul academic și pentru profesioniștii din domeniul dreptului, această lucrare reprezintă o sursă valoroasă de informare și inspirație. Ea demonstrează că unificarea legislativă nu este doar un act tehnic, ci o necesitate socială care răspunde nevoilor imperioase de armonizare a legislației într-un stat multinațional. De asemenea, ea arată cum principiile dreptului natural au oferit un fundament etic pentru reglementări, favorizând acceptarea internațională și facilitând dialogul cu alte sisteme juridice. Această orientare a asigurat o aplicabilitate coerentă a legilor în diverse regiuni ale imperiului, un aspect crucial într-o zonă de tranziție dintre est și vest.

În concluzie, volumul de față nu se limitează la o prezentare istorică, ci deschide perspective noi pentru viitoarele cercetări în domeniul dreptului

comparat şi istoric al codificărilor. El ilustrează contribuţia incontestabilă a ABGB la formarea dreptului civil modern şi oferă o bază solidă pentru înţelegerea dinamicii procesului de unificare legislativă şi a interacţiunii dintre normele juridice şi transformările sociale. Cititorul va găsi în paginile sale nu doar informaţii, ci şi instrumente de analiză pentru a evalua relevanţa dreptului civil austriac în contextul modern.

Prin abordarea complexă şi documentată, autorul reuşeşte să valideze ipoteza că ABGB a fost un model de durabilitate juridică ce continuă să inspire dezvoltarea legislativă. Recomandăm această carte tuturor celor interesaţi de evoluţia dreptului civil, de istoria jurisprudenţei europene sau de mecanismele prin care legile sunt construite pentru a rămâne în timp. Este o lucrare ce onorează memoria unor mari gânditori ai dreptului şi care contribuie la îmbogăţirea patrimoniului ştiinţific juridic din România, punând în lumină conexiuni esenţiale între tradiţia austriacă şi dezvoltarea proprie a spaţiului românesc.

Prof univ. dr. hab. Cristinel-Ioan Murzea

Capitolul 1

Premisele apariţiei Codului civil austriac de la 1811

1.1. Premise generale

Codul civil austriac (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) constituie una dintre cele mai influente şi mai durabile codificări legislative din Europa, păstrându-şi relevanţa şi aplicabilitatea până în zilele noastre. Extinderea sa vastă pe teritoriul european se datorează în mare parte dominaţiei Imperiului Habsburgic la momentul adoptării Codului. Persistenţa unor prevederi iniţiale în legislaţia unor state, chiar şi după două secole de la promulgare, reflectă perspectiva avansată a iniţiatorilor Codului, influenţaţi de factorii determinanţi ai dreptului din societatea austriacă a primei jumătăţi a secolului al XIX-lea. Astfel, chiar şi în cadrul redactării acestei cercetări, efectele şi influenţele Codului civil austriac sunt vizibile în diverse regiuni ale Europei, unde normele sale au fost sau încă sunt aplicate.

Considerăm că Codul civil austriac din 1811 ar trebui să fie un punct central de referinţă în orice analiză juridică, având în vedere impactul şi influenţa sa semnificativă asupra dreptului material şi procedural european din secolul al XIX-lea. Susţinem necesitatea identificării unor principii juridice esenţiale care au modelat conţinutul şi structura normelor juridice stabilite prin Codul din 1811. Aceasta ne-a motivat să întreprindem o analiză detaliată a modului în care Codul civil austriac a fost implementat în diferite regiuni ale Monarhiei Habsburgice, incluzând teritoriile româneşti care făceau parte din statul habsburgic la acea vreme.

Prezenta cercetare are ca scop investigarea principiilor şi normelor regăsite în Codul civil austriac de la 1811, din perspectivă istorică, pentru a identifica cu acurateţe modul în care legiuitorul austriac a intenţionat realizarea unificării legislative.

Codul civil austriac de la 1811 reprezintă unul dintre principalele acte normative ce stau la baza dreptului civil modern, fiind aplicat aşa cum este şi-a exercitat influenţa asupra reglementărilor juridice ulterioare, din teritorii învecinate cu fostul imperiu. Faptul că a supravieţuit mai bine de două secole de la data intrării sale în vigoare, şi ţinând cont de multiplele încercări şi provocări la care au fost supuse sistemele de drept civil din Europa, „se datorează mai puţin influenţei exercitate de factorii politici, căci legiuitorii au avut în

vedere adaptarea dreptului privat la realităţile social economice, nerămânând încorsetaţi în tiparele şi normele juridice feudale. Acest lucru semnifică existenţa unei concepţii sistematice „corecte, adică logice, ce nu poate fi contestată”[17]. Pornind de la titlul actului normativ, „Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch” (Cartea Generală a Legilor Civile), putem extrage caracteristicile definitorii ale acestei legislaţii, în particular, termenul „carte generală” subliniază intenţia legiuitorului de a asigura unificarea legislativă în toate materia dreptului civil pe întreg teritoriul Imperiului Austriac, cu excepţia regiunilor maghiare. Acest titlu reflectă dorinţa de a implementa un cadru legislativ aplicabil uniform tuturor cetăţenilor statului, indiferent de diferenţele teritoriale sau etnice. Această abordare legislativă era menită să confere un fundament solid pentru administrarea justiţiei într-un mod echitabil şi coerent, consolidând astfel structura legală într-un imperiu divers din punct de vedere cultural şi etnic. Pentru crearea acestui cadru, s-a realizat delimitarea legislaţiei pe domenii de aplicabilitate: Codul civil pentru legile civile, Organizarea judecătorească generală pentru dreptul procesual civil şi Legea penală (Strafgesetz) pentru legile şi procedurile penale. Pentru acea vreme, acest tip de împărţire a legislaţiei reprezenta un concept radical ce presupunea adevărate provocări. În primul rând, datorită întinderii Imperiului Habsburgic, legile trebuiau îşi găsească aplicabilitatea pe un teritoriu foarte extins, ceea ce însemna teritorii diferite cu naţionalităţi diferite. O altă provocare era reprezentată de multitudinea cutumelor locale, astfel că, până la implementarea noilor legi de unificare, fiecare zonă a imperiului avea propriile norme, cutume şi principii juridice, fie că acestea erau mai mult sau mai puţin avansate, şi uneori ele s-au dovedit a fi greu de schimbat. Astfel, Codul civil austriac, un produs al dreptului natural, avea drept scop crearea unui cadru unitar şi a unei noi ordini juridice, prin intermediul prevederilor sale, ce urmau să îşi găsească aplicabilitatea pe teritoriile Imperiului Habsburgic, şi care s-a extins şi în alte zone din afara acestuia. Un exemplu de interferenţă al cutumelor locale cu unele dispoziţii normative reglementate de Codul civil din 1811 îl reprezintă „Codul lui Calimah”, ce avea să fie promulgat şi aplicat în regiunea istorică a Moldovei, în anul 1817, şi care şi-a produs efectele juridice până la promulgarea Codului civil din 1865. Codul lui Calimah, ce a fost influenţat, printre altele, în bună măsură de Codul civil austriac[18], astfel că, multe dintre prevederile sale au fost preluate prin traducere directă din legiuirea austriacă. Mai mult decât atât, este

[17] W. Brauneder, *Die Dauerhaftigkeit einer Kodifikation: 200 Jahre österreichisches ABGB*, *op. cit.*, p. 238.

[18] E.T. Danciu, *The Calimach Code After Two Hundred Years*, *op. cit.*, p. 313.

cunoscut faptul că unul dintre cei mai pregătiţi membri ai comitetului de elaborare al Codului lui Calimah, şi anume Christian Flechtenmacher, a folosit chiar comentariul lui Franz von Zeiller, părintele Codului civil austriac, pentru demersul întreprins în vederea redactării Codului Calimah din 1817[19].

Încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în doctrina de specialitate s-a subliniat necesitatea unificării cadrului normativ în materia regimului juridic al persoanelor, încercându-se ca prin noile reglementări ce ţineau cont de tradiţia dreptului romano-canonic să se creeze un regim juridic comun, în teritorii precum: Enns, Görz, Istria, Kärnten, Krain, Steiermark (Stiria), Tirol, Triest, Vorarlberg. Aceste încercări reprezintă o contribuţie semnificativă a procesului de unificare a normelor de drept din Austria.

Printre cele mai cunoscute lucrări se numără tratatele lui Bernhard Walther Walthersweil (1516-1584), care a fost profesor şi practician în drept, născut la Leipzig. Acesta a studiat la Bologna, între anii 1537-1539, sub îndrumarea lui Andreas Alciatus[20], şi ulterior la Pavia a primit titlul de „doctor în ambele drepturi" (*doctor utriusque iuris)*[21]*.* Şi-a început cariera la Universitatea din Viena, în calitate de titular al catedrei pentru studiul instituţiilor. Arnold Luschin, specialist în istoria dreptului austriac din secolul al XIX-lea, îl considera pe Bernhard Walther drept „părintele jurisprudenţei austriece"[22] datorită tratatelor scrise în domeniul dreptului privat şi dreptului procesual (*Aurei Tractatus iuris Austriaci*), realizate între anii 1552 şi 1558, şi care, datorită faptului că erau considerate de înaltă calitate, au devenit cunoscute drept „tratate de aur"[23]. Bernhard Walther Walthersweil a fost cel care a scris despre unificarea cutumelor cu „dreptul scris", acest lucru observându-se în cele cincisprezece tratate scrise, dar şi în comentariile asupra acestora. Din punctul de vedere a lui Walthersweil, cutumele au prioritate în aplicabilitate, iar în cazul în care cutumele nu se pot aplica într-un mod clar, în interesul siguranţei juridice (*certitudo iuris*), se foloseşte dreptul comun – *ius Romanum*[24]*.*

---

[19] *Codul lui Calimah – ediţie critică*, Bucureşti, 1958, p. 9.

[20] Reputat jurist al vremii, cunoscut drept fondator al şcolii franceze a dreptului umanist.

[21] Titlu de doctor, specific Evului Mediu şi epocii moderne timpurii, ce denotă faptul că persoana ce îl poartă are doctorat şi în drept civil, şi în drept canonic.

[22] A. Tautscher, *Wirtschaftsgeschichte Österreichs*, Duncker & Humblot, Berlin, 1974, p. 200.

[23] G. Wesener, *Ius Romano-Germanicum – zur Rechtsquellenlehre des Usus modernus pandectarum*, Juta and Company Ltd., Cape Town, 2014, p. 1031.

[24] G. Hamza, *Die Entwickung des Privatrrechts und die römischrechtliche Tradition in den österreichischen Erbländern/Erblanden/und in Österreich*, Servizo de Publicacións, 2009, p. 321.

CAPITOLUL 3
CONŢINUTUL PROIECTELOR DE UNIFICARE LEGISLATIVĂ ÎN EVOLUŢIA LOR ISTORICĂ 124
3.1. „Proiectul preliminar" – etapă în procesul de unificare legislativă 136
3.2. Regulamentul de procedură utilizat şi principiile de redactare a legii generale 139
3.3. Lucrările Comisiei de la Viena (până în anul 1766) 148
3.4. Progrese privind unificarea legislativă în timpul domniei Mariei Tereza 150
3.5. Continuarea proiectelor de unificare legislativă sub conducerea lui Iosif al II-lea 154
3.6. Proiectul preliminar al lui Josef Azzoni pentru *Codex Theresianus* – etapă în procesul de unificare legislativă 158
3.7. Activitatea desfăşurată de Josef Ferdinand Holger 166
3.8. Concluziile secţiunii 182

CAPITOLUL 4
INSTITUŢII DE DREPT MATERIAL CIVIL ÎN CODUL CIVIL AUSTRIAC DE LA 1811 184
4.1. Noţiuni generale 184
4.2. Instituţia proprietăţii reglementată de ABGB 195
4.3. Instituţia contractului în ABGB 203
4.4. Instituţii privind persoana, familia şi succesiunile în ABGB 207
4.5. Raportul dintre ABGB, procedura civilă şi administrarea justiţiei 214
4.6. Concluziile secţiunii 216

CAPITOLUL 5
INFLUENŢA CODULUI CIVIL AUSTRIAC ASUPRA IDEOLOGIEI JURIDICE, A PRACTICII ŞI A LEGISLAŢIEI EUROPENE 218
5.1. Doctrina juridică în perioada anterioară şi posterioară intrării în vigoare a ABGB-ului – Şcoala exegetică a dreptului 218
5.2. Influenţa Codului civil austriac asupra învăţământului juridic 235
5.3. Influenţa Codului civil austriac asupra jurisprudenţei 238
5.4. Concluziile secţiunii 242